

УДК 378.079

Приходькіна Наталія Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки,
адміністрування та соціальної роботи
ДЗВО «Університет менеджменту
освіти»
ORCID iD
<https://orcid.org/0000-0002-6211-5546>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ В АНГЛОМОВНИХ КРАЇНАХ: ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу концептуальних підходів до розвитку медіаосвіти в англomовних країнах. Авторкою аналізуються проблеми розвитку основних теоретичних медіаосвітніх концепцій. Визначено особливості теорії критичного мислення, наведено приклади інтеграції медіаосвіти у шкільні навчальні дисципліни. Зазначено 18 ключових принципів медіаосвіти.

Ключові слова: медіа, критичне мислення, мас-медіа, медіаосвіта, медіапедагог, теорія медіаосвіти, критична автономія.

ВСТУП/INTRODUCTION

Теперішній час характеризується значними змінами у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства, зумовленими процесами глобалізації, стрімким розвитком інформаційних і телекомунікаційних технологій тощо. Інформаційні та комунікаційні технології стали невід'ємною частиною життя практично кожного індивіда. Людство звикло до інформаційного потоку, під впливом якого формуються духовно-моральні, художньо-естетичні, соціальні, інтелектуальні цінності та інтереси. Медійна інформація є засобом

відображення національної своєрідності і розвитку, міжнародного взаєморозуміння і світу. Гостро назріла необхідність розглянути, яким є рух у науці, науковий пошук, і з цих позицій визначити, які важливі проблеми наразі є гострими в галузі медіаосвіти.

Медіасередовище ХХІ століття є сукупністю друкованого, аудіального і візуального простору, відповідає запитам сучасних споживачів інформації в силу її адаптивності, гнучкого реагування на запити ринку. Сьогодні медіасередовище є все більш доступним явищем, крім того, без медіа неможливий розвиток освіти. Дослідження соціокультурної ситуації в Україні показують, що медіапростір (супутникове ТБ, відео, кіно, комп'ютерні канали, мережа Інтернет тощо) все більш активно впливає на суспільну свідомість як потужний засіб інформації, культурних і освітніх контактів, як фактор розвитку творчих здібностей особистості.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Описати концептуальні підходи до розвитку медіаосвіти в англomовних країнах та розкрити особливості теорії критичного мислення.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Найбільш дослідженою є сфера медіаосвіти, що стала предметом зацікавлення значної кількості зарубіжних науковців, серед них: К. Безельгет, Д. Бекімгем, К. Ворсноп, Д. Консідайн, Р. Кьюбі, Г. Маклюен, Л. Мастерман, О. Федоров, Е. Харт та багато інших. Серед українських науковців питаннями медіаосвіти цікавилися: Г. Боришполець, В. Іванов, Т. Іванова, С. Квіт, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Б. Потятиник, Г. Почепцов, В. Різун та ін. ЩШжєд/

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Рівень розвитку сучасних засобів масової комунікації та специфіка їх всебічного впливу на особистість доводять, що медіа - один з чинників практичної реалізації теорії «діалогу культур», розробка якої була розпочата М. Бахтіним і продовжена Ю. Лотманом, В. Біблером та іншими

дослідниками. Як відомо, М. Бахтін прийшов до теорії «діалогу культур» через аналіз проблеми «іншого» [1, с. 99]. Для Ю. Лотмана процес пізнання реальності, як і процес пізнання «іншого» є зведенням медіатексту до рівня «абстрактної мови» [3, с. 67]. Що стосується В. Біблера, то саме йому належить нині широко відому тезу про те, що на рубежі ХХ-ХХІ ст. позначилося виразне «зміщення епіцентру всього людського буття - до полюса культури» [2, с. 3]. Наслідуючи ідеї М. Бахтіна, В. Біблер резонно стверджував, що «розум культури актуалізується саме як розум спілкування (діалогу) логік, спілкування (діалогу) культур» [2, с. 8].

Надзвичайно актуальним є досвід розвитку медіаосвіти за кордоном.

Основні завдання медіаосвіти: підготувати нове покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різної інформації, навчити людину розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, опановувати способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Медіаосвіта в сучасному світі розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різним формам самовираження за допомогою медіатехніки. Здобута в результаті цього процесу медіаграмотність допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографу, преси, Інтернету.

ЮНЕСКО розглядає медіаосвіту як пріоритетний напрямок педагогіки ХХІ століття, а інформаційний фактор - як провідний у процесі навчання. У матеріалах ЮНЕСКО є таке визначення медіаосвіти: «Під медіаосвітою (media education) слід розуміти навчання теорії і практичним умінням для оволодіння

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

сучасними засобами масової комунікації, що розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії і практиці; її слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика або географія» [12].

Починаючи з 60-х років ХХ століття ЮНЕСКО активно підтримує і просуває в усьому світі концепцію медіаосвіти (Media Education). Медіаосвіта в сучасному світі розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різним формам самовираження за допомогою медіатехніки. Здобута в результаті цього процесу медіаграмотність допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля - телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету [12].

У 1978 році під егідою ЮНЕСКО була розроблена програма масової медіаосвіти - General Curricular Model for Mass Media Education. ЮНЕСКО також регулярно проводить міжнародні конференції з проблем медіаосвіти: у Грюнвальді (1982), Тулузі (1990), Парижі (1997), Відні (1999), Севільї (2002) та інших містах.

Як було відзначено в матеріалах конференції ЮНЕСКО Education for the Media and the Digital Age (Відень, 1999 рік), медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими та графічними, звуковими, екранними тощо) і різними технологіями; вона дає можливість людям зрозуміти, як масова комунікація використовується в їх соціумах, оволодіти здібностями використання медіа в комунікації з іншими людьми; забезпечує людині знання того, як: 1) аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти; 2) визначати джерела медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні і/або культурні інтереси, їх контекст; 3) інтерпретувати медіатексти і цінності,

поширювані медіа; 4) відбирати відповідні медіа для створення, поширення своїх власних медіатекстів і отримання зацікавленої аудиторії; 5) отримати можливість вільного доступу до медіа, як для сприйняття, так і для продукції. Медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію і є інструментом підтримки демократії ... Медіаосвіта рекомендується до впровадження в національні навчальні плани всіх держав, в систему додаткової, неформальної та освіти впродовж життя.

Центральною концепцією медіаосвіти є репрезентація (representation). Медіа не відображає реальність, а репрезентує, тобто представляє її. Основна мета медіаосвіти - «денатуралізація» медіа. Медіаосвіта, в першу чергу, - дослідницький процес, що базується на ключових концепціях, які, більшою мірою, є аналітичними інструментами, ніж альтернативним змістом. Медіаосвіта має на меті не просто критичне розуміння (critical understanding), але і критичну автономію (critical autonomy). Таку концепцію медіаосвіти дає відомий британський дослідник Л. Мастерман [10, с. 22-23].

У контексті теорії соціальної модернізації цікавою є точка зору С. Фейлітзена, згідно з якою медіаосвіта означає критичне мислення, істотним елементом якої є створення учнями власної медіапродукції. Медіаосвіта необхідна для активної участі як у демократичному процесі, так і в процесі глобалізації (globalization) і має ґрунтуватися на вивченні всіх видів медіа [6, с. 24-26].

У Енциклопедії соціальних і поведінкових наук (США) медіаосвіта – це «вивчення медіа, яке відрізняється від навчання за допомогою медіа. Медіаосвіта пов'язана одночасно з пізнанням того, як створюються і поширюються медіатексти, так і з розвитком аналітичних здібностей для інтерпретації та оцінки їх змісту, тоді як вивчення медіа (media studies), зазвичай, пов'язується з практичною роботою зі створення медіатекстів. Як

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

медіаосвіта (media education), так і вивчення медіа (media studies), спрямовані на досягнення цілей медіаграмотності (media literacy) [8].

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок, що на сучасному етапі існує десять основних теоретичних підходів:

1. теорія медіаосвіти як розвитку критичного мислення / автономії, демократичного мислення аудиторії
2. теорія медіаосвіти як розвитку критичного мислення / автономії, демократичного мислення аудиторії
3. соціокультурна теорія медіаосвіти
4. семіотична теорія медіаосвіти
5. естетична (художня) теорія медіаосвіти
6. «практична» теорія медіаосвіти
7. ідеологічна теорія медіаосвіти
8. теорія медіаосвіти як «споживання і задоволення» (теорія орієнтації на медіазапити / потреби аудиторії)
9. «запобіжна» («протекціоністська», «ін'єкційна», «захисна», «щеплення») теорія медіаосвіти
10. етична теорія медіаосвіти.

Дослідником-медіадидактом О. Федоровим Було проведено опитування серед відомих світових медіапедагогів стосовно того, які медіаосвітні цілі та концептуальні підходи є найбільш важливими. На думку, К. Ворснопа (Ch. Worsnop), В. Гура, В. Монастирського, А. Короченського, Дж. Пандженте (J. Pungente), С. Пензіна, І. Розера (I. Rother), Д. Сюсса (D. Suess), Л. Усенко, Т. Шак та інших медіапедагогів медіаграмотність (media literacy) є результатом процесу медіаосвіти (media education) особистості. Дафна Леміш (D.Lemish) вважає, що лише «спочатку існувало розрізнення між медіаосвіти (media education), що є більш широким поняттям, і медіаграмотністю (media literacy),

що тяжіє до критичного аналізу медіа. Вивчення медіа (media studies) було в основному академічним терміном для теоретичних занять. О. Федоров вважає, що сьогодні ці терміни майже неможливо і непотрібно розділяти. Тому в даний час вони взаємозамінними, і немає сенсу намагатися встановлювати теоретичні відмінності [4].

Більшість опитаних медіапедагогів вважають, що в анкеті були враховані всі основні теорії медіаосвіти. Однак деякими експертами було названо й інші теорії, які, на їхню думку, можуть бути основою для медіаосвітнього процесу: релігійна (С. Пензін), проектування навчальних систем (R. Cornell).

Переважає більшість експертів (84,61%) виділили в якості основної теорію розвитку критичного мислення / критичної автономії (що повністю відповідає лідерства аналогічної цілі медіаосвіти у відповідях на попередній питання). Далі з приблизно рівними уподобаннями (від 69% до 57%) дотримуються культурологічна, соціокультурна і семіотических теорії медіаосвіти. Як і слід було очікувати, найменшу популярність у експертів (15,38%) має запобіжна (концентрується на захисті аудиторії від шкідливих впливів медіа) теорія медіаосвіти. При цьому зарубіжні експерти у переважній більшості висловилися на користь "практичної" теорії (з опорою на навчання практичним умінням роботи з медіатехнікою), теорії «споживання і задоволення» (уподобань аудиторії) та ідеологічної теорії.

Вказуючи на величезну ідеологічну роль засобів масової комунікації в репрезентації дійсності, британська медіапедагогіка традиційно робить «акцент на раціоналізмі, особистісної автономії і інформованої демократії» [5, с. 222]. Це пов'язано з важливою проблемою отримання об'єктивної інформації. Так як мас-медіа в значній мірі впливають на наше сприйняття і оцінку подій, на формування громадської думки, і, в кінцевому рахунку, на нашу свідомість і світогляд, то в науковій літературі їх нерідко називають

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

«індустріями свідомості» (англ. *Consciousness Industries*). У зв'язку з цим, піднімається питання про ступінь їх неупередженості та об'єктивності в презентації подій. На думку британського педагога Л. Мастермана, ця проблема є «центральною для філософії організацій мовлення у Великобританії» [10, с. 5].

Л. Мастермана заслужено вважають основоположником сучасної теорії британської медіаосвіти. Лен Мастерман (Len Masterman) - діяч британської медіаосвіти, автор багатьох книг і статей з медіапедагогіки і теорії медіакультури. Довгі роки Л. Мастерман є консультантом Ради Європи та ЮНЕСКО в галузі медіаосвіти. Л. Мастермана називають однією з найбільш впливових світових фігур в галузі медіаосвіти, хоча його педагогічні погляди близькі до неомарксизму та пов'язані з «культурологічними дослідженнями» ідеологічної ролі мас-медіа в суспільстві.

У своїй роботі «Навчання медіа» (*Teaching the Media*, 1985) він заклав концептуально-методологічні основи сучасної моделі медіаосвіти у Великобританії. Відмовившись від «ін'єкційного» та «естетичного» підходів, Л. Мастерман [10, с. 31-32] висунув свою медіаосвітню теорію, засновану на розвитку у школярів «критичного мислення» (*Critical Thinking Approach*) або «критичної автономії» (*Critical Autonomy*) [10, с. 2] стосовно будь-яких медіатекстів.

Л. Мастерман повністю підтримує точку зору С. Холла щодо ролі і впливу медіа на суспільство: «Оскільки соціальні групи і класи ведуть надзвичайно відмінний один від одного спосіб життя, кожен з яких є уривчастим фрагментом у загальній системі суспільних відносин, то все більше зростає відповідальність мас-медіа:

а. за створення асоціацій, що дозволяють одним групам і класам отримати уявлення про життя, наміри, традиції і цінності інших груп і класів;

б. за створення образів, репрезентацій і уявлень, навколо яких цілісність соціуму, складена з усіх цих розрізнених і відокремлених фрагментів, може бути представлена як щось неподільне. Це перша і найважливіша культурна функція сучасних мас-медіа: опис і вибіркоче наслідування соціального досвіду» [7, с. 340-341].

У зв'язку з цим, на основне місце Л. Мастерман поставив питання про ступінь неупередженості та об'єктивності медіа у висвітленні або презентації тих чи інших подій. Усвідомлюючи величезну ідеологічну роль в репрезентації дійсності і формуванні громадської думки, британські педагоги відчували гостру необхідність у вихованні підростаючого покоління, здатного критично оцінювати отриману інформацію, яке володіє своєрідним критичним «імунітетом» до потенційних маніпуляцій свідомістю. Варто відзначити, що і на сучасному етапі розвитку ця проблема залишається не менше актуальною для британської медіаосвітньої політики.

Приділяючи велику увагу ідеологічній ролі мас-медіа, у своєму дослідженні «Навчання медіа» (1985 р.) Л. Мастерман детально проаналізував конкретні приклади прихованої маніпуляції суспільною свідомістю з використанням засобів масової інформації. «Уряд володіє цілим набором прийомів і методів, які гарантують, що широка громадськість чутиме лише ту думку, яку правляча політична еліта вважає доречною або кращою. Зокрема, мова йде про практику лобізму, коли політичні журналісти (лобі) отримують короткий закулісний інструктаж від міністрів. Система лобізму функціонує як негласний провідник офіційної інформації, як інструмент політичної пропаганди, прихованої під маскою незалежної журналістики» [10, с. 8].

Хоча спочатку Л. Мастерман зосередив свою увагу на телебаченні, - як найбільш масовому і впливовому засобі масової комунікації, згодом він розробив комплексну модель навчання різним медіа, що складається з трьох основних елементів: теоретична база / основа; система «основних понять»

(Core Concepts) і принципів медіаосвіти; комплекс методів контролю сформованості у школярів «критичної автономії» [10, с. 19-20].

За теорією Л. Мастермана, «медіа - це знакові системи (які необхідно активно читати), які не є безсумнівними і самоочевидними формами відображення дійсності» [10, с. 20]. По суті, ця основа дозволила об'єднати всі мас-медіа, при цьому продукція мас-медіа розглядалася як форма репрезентації або тлумачення реальної дійсності. У свою чергу, оскільки продукція засобів масової інформації - результат свідомої діяльності, він позначив чотири напрями подальшого дослідження:

1. на кому лежить відповідальність за створення медіатекстів, хто володіє засобами масової інформації та контролює їх? («Медійне виробництво»);

2. як досягається необхідний ефект? («Медійна риторика»);

3. які ціннісні орієнтації створюваного таким чином світу? («Медійна ідеологія»);

4. як його читає або сприймає аудиторія? («Медійне споживання») [10, с. 21].

Отже, на думку Л. Мастермана, потрібно орієнтувати аудиторію на розвиток критичного мислення, аналіз механізмів впливу і цінностей тієї чи іншої інформації.

Як не дивно, але система «основних понять», яку запропонував Л. Мастерман, і яка в дещо зміненому вигляді успішно використовується сучасними викладачами, спочатку не отримала достатнього визнання у широкого загалу освітян. Хоча Л. Мастерман не наполягав на суворому вивченні всіх «основних понять», він запропонував для початку вивчення докладний список з 26 пунктів: «ідеологія», «жанр», «риторика», «реалізм», «натуралізм», «конструкція», «селекція», «міф», «поширення медійної продукції», «медіасприйняття», «репрезентація», «суб'єктивність», «код» /

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

«кодування» / «декодування», «невербальна комунікація», «фіксація», «переважне значення», «денотація» і «конотація», «дискурс», «деструкція», «позиціонування аудиторії», «сегментація аудиторії», «сюжетна структура», «задоволення», «знак/значення», «джерела», «участь / доступ / контроль» [10, с. 23-24]. Л. Мастерман був переконаний, що розвиток концептуального розуміння медіа може сприяти формуванню критичного сприйняття медіапродукції у школярів, а також активної участі в створенні продукції за допомогою медіа.

Особливістю медіаосвітньої моделі Л. Мастермана є спрямованість на практичну складову. Але практика тут не самоціль, вона нерозривно пов'язана з аналітичною діяльністю учнів, яка виступає як засіб розвитку у них критичного розуміння медіа, спираючись на особистісний досвід. Інакше кажучи, вчитель повинен навчити школярів свідомо встановлювати зв'язки між теорією і практикою. Практична участь школярів у створенні власного творчого медіапродукту дозволяє їм поглянути на процес медійного виробництва як би «зсередини». При цьому практика - це не суперництво з професіоналами в області медіавиробництва, навпаки, цінність практики полягає в тому, що медійна творчість передбачає залучення до процесу медіаосвіти різних груп людей з різними поглядами, ідеологією, системою цінностей, спонукальними мотивами тощо. Більш того, практика вчить школярів працювати в колективі, у співпраці з іншими людьми, що підвищує рівень їх соціальної компетенції.

Л. Мастерман завжди наполягав на тому, що для медіаосвіти в навчальному плані має відводитися більше часу, тому що це серйозний предмет, що передбачає ґрунтовний аналіз медіатекстів. Хоча він приділяв багато уваги практиці медіаосвіти, але його розуміння медіапрактики дещо відрізнялося, наприклад, від позиції його не менш відомих колег К. Безелгет і Д. Букінгема, які робили акцент на «культурній репродукції». Л. Мастерман

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

погоджувався з точкою зору шотландського педагога Е. Діка (Eddie Dick) в тому, що суть медіаосвіти полягає в «практичній і критичній практиці», а «Відстоюючи свою позицію щодо «критичної» теорії медіаосвіти, Л. Мастерман зазначав, що «хоча матеріали мас-медіа - фільми, відео, газети, фотографії та кадри - широко використовуються в усіх дисциплінах, але вони часто виступають в якості наочної ілюстрації досліджуваної теми, а не компонентів аналізу» [10, с. 64]. Цей шлях він однозначно вважав неефективним. У зв'язку з цим, для ілюстрації «критичного читання» медіа він запропонував розглянути прості приклади інтеграції медіаосвіти у шкільні навчальні дисципліни.

Історія: 1) оцінка історичних фактів за допомогою наявних фото, фільмів, газет і переда; 2) відновлення хронології історичних подій; 3) точність і використання історичних репрезентацій минулого в популярних жанрах медіа, наприклад, в історичних теле- і кінофільмах; 4) репрезентація історії в освітніх програмах, телевікторинах тощо; 5) збір усних історичних фактів за допомогою аудіовізуальних медіа.

Точні науки: 1) образ, роль і престиж науки і вчених у мас-медіа (наприклад, залучення вчених у якості експертів у документалістиці та рекламі; 2) образ вченого-героя в серіалі; 3) валідність наукових тестів і принципів, які використовуються в рекламі; 4) інтеграція науково-популярних програм до навчального плану школи; 5) дослідження різних наукових підходів, що використовуються в рекламі або документальному кіно; 6) творче використання відео і аудіозасобів учнями для презентації наукових ідей і дискусій.

Суспільно-політичні науки: 1) порівняльний аналіз медійних репрезентацій і образів з різних джерел інформації (наприклад, зображення расових, гендерних, вікових відмінностей тощо); 2) типові образи іноземців у популярних жанрах медіа; 3) основи медіаграмотності для всіх учнів, як

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

складова частина програм з особистісного і соціального розвитку; 4) мас-медіа і пропаганда; 5) роль мас-медіа в передвиборчому процесі (техніки популяризації політиків в мас-медіа); 6) презентація особливих соціально-політичних питань і подій різними мас-медіа.

Мова (мовлення) та література: 1) мова мас-медіа (вивчення характерних умовних кодів, ораторських прийомів у мас-медіа); 2) письмові матеріали для медійних презентацій (радіоповідомлення, телесеріали, документальний телерепортаж); 3) спілкування за допомогою аудіовізуальних медіа; 4) подібності та відмінності критичного підходу в літературі і медіаосвіті; 5) технології переконання / мовного впливу в мас-медіа (наприклад, в рекламі і політиці); 6) телевізійні екранізації літературних творів.

Географія: 1) зображення різних національностей і культур в підручниках з географії; 2) створення стереотипів міських і сільських ландшафтів в мас-медіа, порівняння їх з географічними / культурними / економічними реаліями сучасного світу; 3) аналіз географічних фільмів з точки зору їх композиції, сенсу і викладу фактів; 4) знайомство з медійними репрезентаціями культур, країн і національностей, які передбачені програмою навчання [10, с. 64-67].

Крім того, Л. Мастерман підкреслював важливість спільної роботи педагогів і професіоналів у сфері мас-медіа. «Співпраця педагогів і медіаспеціалістів (журналістів, дикторів, рекламодавців, фотографів та ін.) також може вплинути на успіх і якість медіаосвіти. Дійсно, для ефективного навчання педагогу потрібно встановити стосунки з різними фахівцями медіаіндустрії, щоб йти в ногу з останніми досягненнями в цій галузі» [10, с. 70].

Л. Мастерман послідовно продовжував розробку своєї критичної медіаосвітньої теорії, яку в подальшому він став називати «репрезентаційною» (Representational Paradigm), підкреслюючи, що мається на увазі «розуміння

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

способів, якими медіа представляють реальність, технологій і ідеологій, які при цьому використовуються, що в результаті необхідно для всіх громадян демократичного суспільства» [11]. Основна мета медіаосвіти в рамках даної теорії - навчання школярів протистояти ідеологічному / політичному маніпулюванню з боку медіа та розуміти приховані смисли і підтексти різних повідомлень мас-медіа за допомогою цілого ряду так званих «кодів» (умовних символів).

Зокрема, він виділив чотири напрями для вивчення: авторство, власність і контроль у галузі медіа; способи досягнення ефекту впливу (тобто способи кодування інформації) медіатексту; репрезентація дійсності за допомогою медіа; аудиторія медіа.

При цьому Л. Мастерман розробив 18 ключових принципів медіаосвіти [11]:

1. медіаосвіта - це серйозна і важлива галузь, пов'язана з більшістю соціальних структур демократичного суспільства;
2. центральна концепція медіаосвіти - репрезентація. Медіа, не відображають реальність, а представляють її, використовуючи систему знаків і символів. Без цього принципу медіаосвіта неможлива;
3. медіаосвіта - це процес, що триває впродовж всього життя людини, проте учні є пріоритетною аудиторією для медіаосвіти;
4. цілі медіаосвіти полягають не тільки у розвитку критичного мислення, але і критичної автономії;
5. медіаосвіта - це дослідницький процес;
6. медіаосвіта – це актуальний і своєчасний процес, вона втілює вираз «тут і тепер» в широкому ідеологічному й історичному контексті;
7. ключові поняття медіаосвіти є більшою мірою аналітичними інструментами, ніж альтернативним змістом;

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

8. зміст у медіаосвіті означає розвиток варіативних аналітичних інструментів;

9. ефективність медіаосвіти може бути оцінена двома критеріями: здатністю учнів застосувати своє критичне мислення у нових ситуаціях і кількістю зобов'язань та мотивацій, виражених ними стосовно медіа;

10. в ідеалі оцінка медіаосвіти учнів - це їх самооцінка;

11. медіаосвіта намагається змінити стосунки між учителем і учнями, даючи їм можливість для роздумів і діалогу;

12. медіаосвіта - це, швидше, діалог, ніж дискусія;

13. медіаосвіта має розвинути більш відкритих і демократичних педагогів. Медіаосвіта - це безліч нових шляхів діяльності і застосування їх у нових галузях;

14. медіаосвіта спрямована на спільне, переважно групове, навчання;

15. медіаосвіта складається з «практичної критики» і «критичної практики»;

16. медіаосвіта вбирає в себе стосунки між батьками, професіоналами в галузі медіа та педагогами;

17. медіаосвіта пов'язана з принципом постійних змін;

18. медіаосвіта - особлива галузь. Знання не просто передаються вчителями або «відкриваються» учнями. Це предмет критичного дослідження і діалогу, у процесі яких нові знання активно купуються педагогами і учнями.

Прихильником розвитку критичного мислення щодо медіа є Л. Сімелі, який вважає, що потрібно заохочувати критичне сприйняття медіатекстів, для того щоб протистояти манипулятивному впливу з їх боку.

«Критичну автономію» як мету медіаосвіти розглядають А. Сілверблет і Е. Енрайт Елісейрі. Під цим терміном вони розуміють сукупність умінь, що дозволяють залишатися «усвідомлено незалежними від одноманітних переваг ЗМІ».

В цілому зарубіжні медіапедагоги розглядають критичне мислення як найважливіший результат медіаосвіти, що має, крім суто освітнього, важливе соціальне значення. Так, англійський медіапедагог Д. Букінгем вважає, що медіаосвіта має «готувати до активної громадянської позиції в широкому діапазоні соціальних галузей».

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, безперечним є висновок про необхідність забезпечити зростання медіаграмотності і медіакультури споживачів медіа, особливо дітей і підростаючої молоді, шляхом отримання ними медіаосвіти. На сьогодні проблеми медіа та медіакультури є широким полем наукового дискурсу, з'являються нові концепції і теоретичні етичні підходи. Однак можна стверджувати, що розглянуті теоретичні концепції стали фундаментом розуміння феномену медіакультури та медіаосвіти на сучасному етапі. Взаємодія цих теорій і підходів зумовлює розробку і інтеграційні процеси дослідження теоретичних підходів до медіаосвіти. На сучасному етапі розвитку медіаосвіти «критична» складова (або теорія розвитку критичного мислення аудиторії) - ключовий елемент медіакомпетентності особистості поряд з творчою і практичною складовою.

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Бахтин М. Философская эстетика 1920-х годов. Москва : Русские словари; Языки славянских культур, 2003. 957 с.
2. Библер В. От наукоучения - к логике культуры: Два философских введения в двадцать первый век. Москва : Политиздат, 1990. 413 с.
3. Лотман Ю. Об искусстве. Санкт-Петербург : Искусство, 1998. 704 с.
4. Федоров А. Медиаобразование и медиаграмотность: мнения экспертов. Актуальность, цели и методика опроса. URL: http://www.ucheba.com/ur_rus/k_metodkopilka/fedorov.htm

5. Buckingham D. *The Making of Citizens: Young People, News and Politics*. London and New York: Routledge, 2000. 235p.
6. Feilitzen C. *Media Education. Children and Media*. UNESCO & NORDICOM, 1999. P. 24-26
7. Hall S. Culture, the Media, and the «Ideological Effect». *Mass Communication and Society* / Ed. by J.Curran. London : Arnold, 1977. P. 340–341.
8. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B008043076704>
9. Masterman L. A Rational for Media Education / L. Masterman. *Kubey R. (Ed.) Media Literacy in the Information Age*. New Brunswick & London : Transaction Publishers, 1997. P. 15-68.
10. Masterman L. *Teaching the Media*. London : Comedia Press, 1988. 341 p.
11. Masterman L. 18 Principles of Media Education. URL: <http://www.screen.com/mnet/eng/med/class/support/mediacy/edec/masterman.htm>
12. Media and Information Literacy. URL: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept/>

***Аннотація.** Стаття посвячена аналізу концептуальних підходів к розвитку медиаобразования в англоязычных странах. Автором анализируются проблемы развития основных теоретических медиаобразовательных концепций. Определены особенности теории критического мышления, приведены примеры интеграции медиаобразования в школьные учебные дисциплины. Отмечено 18 ключевых принципов медиаобразования.*

**Електронний фаховий журнал
«Теорія та методика управління освітою» том 1 (22) (2019)**

***Ключевые слова:** медиа, критическое мышление, масс-медиа, медиаобразование, медианедагог, теория медиаобразования, критическая автономия.*

***Annotation.** The article is devoted to the analysis of conceptual approaches to the development of media education in English-speaking countries. The author analyzes the problems of the development of basic theoretical media educational concepts. The features of the theory of critical thinking are determined, examples of the integration of media education in school academic disciplines are given. 18 key principles of media education were noted.*

***Key words:** media, critical thinking, mass media, media education, media teacher, theory of media education, critical autonomy.*

Матеріали подано в авторській редакції